

Tragovima jednih skija

Muzejska zajednica diljem svijeta različitim aktivnostima i programima, uobičajeno u sklopu zadane teme, od 1977. godine obilježava 18. svibnja Međunarodni dan muzeja. Međunarodno vijeće muzeja (ICOM) predložilo je za 2018. godinu temu „Hiper-povezani muzeji: novi pristupi, nova publika“. Pred muzejsku zajednicu, koja komunicira različite baštinske sadržaje namijenjene svim pojedincima i društvenim skupinama, postavljen je izazov da ih na nove načine učine općim dobrom.

Ponukani zadanom temom, ovim radom nastojimo osvijestiti jedan segment „umreženoga“ muzejskog djelovanja te ponuditi novi baštinski sadržaj kao prilog povijesti hrvatskog športa i proizvodnje športske opreme. Na primjeru jednih skija, kojima je Muzej grada Zagreba ove godine obogatio svoj fundus, pokušat ćemo predočiti postupke muzeološkog dekodiranja i rekonstrukcije povijesti jednog naizgled običnog predmeta iz zagrebačke svakodnevice.

Početak travnja ove godine, ponukana viješću da Muzej grada Zagreba priprema izložbu o sto godina djelovanja Ski kluba Zagreb, gospođa Mare Golac iz Zagreba obavijestila nas je da u svom spremištu čuva stare skije te izrazila želju da ih daruje Muzeju ako nam takve skije trebaju. Dogovorili smo susret u njezinu stanu kamo smo se već sutradan zaputili...

Ugodan doček i srdačno upoznavanje rezultirali su zanimljivim i nadahnjujućim razgovorom, razmjenom iskustava, životnih stavova i vizija te saznanjem kako nam je zajednička značajka traganje za znanjem ne bismo li pronašli odgovore na pet vječnih, jednostavnih pitanja, ključnih za svako istraživanje i rješavanje bilo kojeg problema: tko, što, kada, gdje i zašto (čuvenih 5W). Saznali smo da je gospođa Golac dobila skije 1965. godine od kolegice Vere Amšel s kojom je radila, da je suprug gospođe Amšel bio liječnik, da su skije već bile korištene, ali su bile kao nove te da ne zna gdje ih je gospođa Amšel nabavila, kao i da gospođa Amšel i danas u devedesetoj godini živi u Zagrebu.

Već tada smo raspravili začudnu činjenicu da skije marke Edelweiss, dakle - pretpostavili smo - porijeklom s germanskog govornog područja, imaju oznaku tipa Velebit - Sporting Sky. Rašireni anglizam nije nas iznenadio, ali oznaka Velebit - u toj činjeničnoj konstelaciji - budila je brojne nedoumice.

Formalna inventarizacija

Već tijekom povratka u muzej pomislili smo da će u Ski klubu Zagreb, s kojim pripremamo izložbu, znati nešto više o tim skijama i njihovom tvorničkom porijeklu. Na temelju vizualnih i materijalnih značajki skije su rutinski inventirane kao skije od crveno-toniranog i laminiranog jasenova drva s plastificiranim podvozjem i vezovima marke Oberhof te gazištem marke Trusetal. Na vrhu skija iscrtan je bijelo-žuti cvijet runolista i pisanim slovima izvedena oznaka Edelweiss.

Na sredini gornjeg dijela skija, unutar tri olimpijske kružnice, pisanim slovima ispisano je Velebit, a ispod je velikim tiskanim slovima izveden natpis - SPORTING SKY. Međutim, ni u Ski klubu Zagreb nisu znali proizvođača skija, ali su ih

prema formalnim značajkama datirali u kraj pedesetih godina 20. stoljeća.

I tako su skije postale muzejski predmet, a većina muzejskih predmeta ne nosi u sebi poruke i priče. Zato muzealci interpretiraju predmet, tj. rekonstruiraju njegov povijesni kontekst. Svaki muzejski predmet je samo “žarišna točka oblaka informacija o pitanjima: tko - što - kada - gdje - zašto.”¹ Muzejski predmeti “ne postoje izvan interpretacije njihova značenja ... koja se temelji na postojećem iskustvu i znanju.”²

U pravilu se svaki muzejski predmet smatra unikatom, čak i kad je riječ o predmetu serijske proizvodnje kao što su skije; jer ima različitu provenijenciju, kulturološko-povijesnu i simboličku vrijednost te kontekst koji ih povezuje s ljudima, mjestima, događajima, temama, idejama, procesima.

Pišu: BORIS MAŠIĆ & MAJA ŠOJAT-BIKIĆ

Fotografije: MILJENKO GREGL

Samo zahvaljujući distribuiranoj, “umreženoj” ekspertizi relativno su brzo razotkrivene tajne jednih skija. Od krucijalnog je značenja shvatiti da je muzejski predmet važan koliko i sve s njim povezane informacije...

Baze podataka, taksonomije i klasifikacije, na kojima se temelji inventarizacija muzejskog predmeta, ne čine priču. Istraživanje koje opisujemo u nastavku rada zorno svjedoči o toj činjenici.

Kako je sve "umreženo"

Posljednja dva desetljeća sva istraživanja i pretrage započiju na webu. No, standardni pretraživači, pa tako ni Google, koliko god olakšavaju i ubrzavaju istraživanja, neće uspjeti povezati sve stranice na zadani upit - velik dio weba ostat će skriven. I mi smo krenuli propitkivati "sveznajući" Google o skijama marke Edelweiss kako bismo se što bolje pripremili za eventualni susret s gospodarom Amšel.³

Pretraživanje je urodilo samo jednim približnim rezultatom s uputnicom na njemačku stranicu na kojoj se pojavljuje ista marka skija, ali s oznakom tipa Tempo.⁴ No, ni za njih nije naveden podatak o proizvođaču. Oznaka Velebit i dalje nas je upućivala na hrvatskog proizvođača skija.

Pokušali smo do rješenja doći preko prvotne vlasnice skija. Unos imena Vera Amšel u Googleovu tražilicu nije dao željene rezultate. Najčešća referenca na koju je upućivao Google bila je stomatologija. Dosjetismo se da je gospođa Golac napomenula kako je Vera Amšel bila udana za doktora Amšela pa smo, prebirući osobe po starosnom kriteriju, zaključili kako bi to najvjerojatnije mogao biti dr. sc. Vladimir Amšel, rođen 1926. godine.

Rezultati vezani uz njegovo ime vrlo su sadržajni jer je riječ o značajnoj osobi u znanstvenom i društvenom životu Zagreba i Hrvatske druge polovine 20. stoljeća.⁵ I enciklopedijska natuknica, činilo se tada, ponudila je zadovoljavajuće rješenje.⁶ Naime, Vladimir Amšel, uz sav doprinos oralnoj kirurgiji, bio je i istaknuti športski djelatnik, pače, jedan od utemeljitelja Zlatne piruete i međunarodni sudac u umjetničkom klizanju.⁷ Dakle, uspostavljena je poveznica sa zimskim športom i prezimenom obje tražene osobe. Čak je i njihova starosna dob bila sukladna, a društveni status i angažman doktora Amšela, pretpostavili smo, omogućuje nabavu opreme za šport koji i danas odražava svojevrstan luksuz. No, Google nikako nije uspijevao i formalno povezati Veru i Vladimira Amšela.

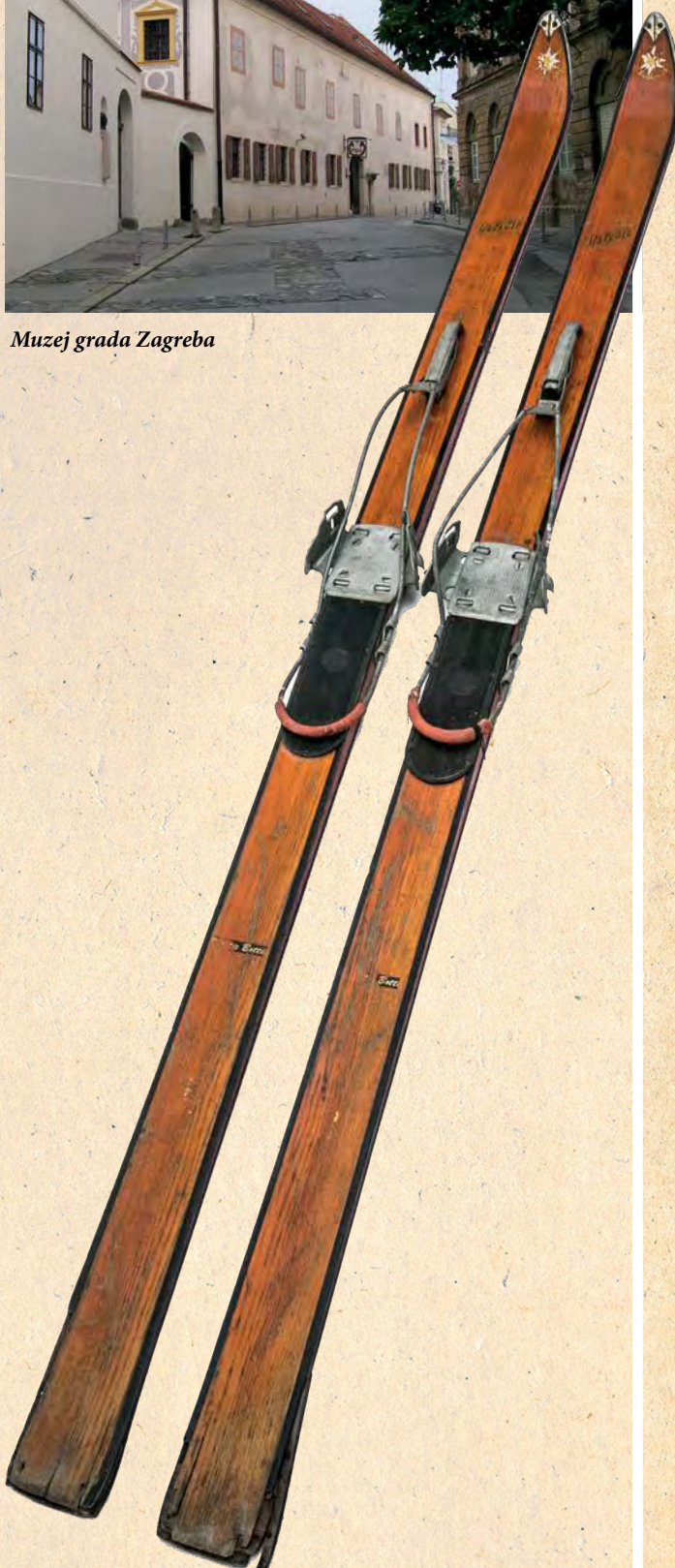
Crv sumnje i dalje je rovario pa smo nastavili pretragu koristeći svakojače parametre. Ne sjećajući se danas s kojim točno parametrom pretrage, Google je pronašao još jednog Amšela - Juraja. Riječ je, prema Wikipediji, o hrvatskom vaterpolistu, olimpijcu, osvajaču dviju srebrnih medalja na Olimpijskim igrama u Helsinkiju 1952. i Melbourneu 1956. godine.⁸ Poveznica sa športom je uspostavljena pa se daljnjim pretraživanjem otkrilo da je riječ i o uspješnom treneru Vaterpolo kluba Mladost⁹ te uglednom liječniku.¹⁰

Veseleći se što nismo "pali na prvu loptu" i bili lakovjerni u povezivanju Vere i Vladimira Amšela, nastavili smo pretraživanje s ciljem "povezivanja" Vere i Juraja Amšela. Ograničavanje pretraživanja na PDF-dokumente ponudilo je članak naslovljen „Juraj Amšel - olimpijac i rekorder“, objavljen u rubrici „Hrvatski liječnici sportaši“ u Liječničkim novinama: glasilu Hrvatske liječničke komore, br. 142, od 15. rujna 2015.¹¹

Kako ništa ne može biti jednostavno, na pronađenoj mrežnoj stranici preuzet je samo dio toga broja Liječničkih novina. Već smo se vidjeli u Hrvatskoj liječničkoj komori ili u nekoj od knjižnica u potrazi za tim brojem, ali skloniji liniji manjeg

Muzej grada Zagreba

otpora odosmo na stranicu Komore gdje smo u arhivi Liječničkih novina pronašli traženi broj.¹²

Iscrpan članak o Juraju Amšelu (str. 78.-80.) pripremio je Eduard Hemar, a na 79. stranici - "bomba": fotografija s vjenčanja Vere Lang i Juraja Amšela, 1954. godine! K tome, Hemar, među ostalim, navodi kako je Vera Lang bila "svestrana zagrebačka sportašica". Članak je toliko sadržajan da je "povezao" i Vladimira Amšela, koji je po očevoj liniji bio "Jurin bratić", te većinu Amšela koji su se pojavljivali u rezultatima Googleove tražilice, a donosi i podatak da su se Vera i Juraj rastali te da se ona danas preziva Bauer.

To je opet pobudilo sumnju pa smo potvrdu navedenoga zatražili od gospođe Golac vodeći se novinarskom krilaticom/znanstvenom normom da priču/tezu valja potvrditi/argumentirati. Izvijestili smo je o našim saznanjima koje je ona, prisjetivši se detalja, u cijelosti potvrdila, susretljivo se ponudivši da kontaktira gospođu Veru Bauer kako bismo je posjetili.

Nedugo potom dojavila nam je njezin broj telefona, zadovoljno ustvrdivši kako je gospođa Bauer, unatoč poznim godinama, izrazito komunikativna, pa je uslijedio naš poziv prvotnoj vlasnici skija.

U ljubaznom razgovoru gospođa Bauer odgodila je naš susret uz ispriku da je "malo virozna" te da, zapravo, ne zna koliko nam o tim skijama išta može reći, jer ih je imala nekoliko pari pa nije ni sigurna o kojim je skijama riječ. Dogovoreno je da se čujemo za nekoliko dana, a istraživačka strast nagnala nas je da potražimo još jednu osobu...

Širenje "mreže" prema otkriću proizvođača skija

Naime, pripremajući izložbu o Ski klubu Zagreb, posredstvom dipl. ing. arh. Tomislava Kušana, člana Izvršnog odbora tog kluba, zaduženog za koordiniranje spomenute izložbe, upoznali smo Tomicu Lušina, vlasnika nekadašnje "Specijalne radione za izradu sportske opreme".

Radionicu je, kao stolarski obrt, utemeljio njegov otac Janko Lušin, 1945. godine, u dvorištu Ogrizovićeve 34 na zagrebačkoj Trešnjevci gdje je, pored skija, izrađivao i niz drugih sportskih rekvizita.¹³ Bila je svojevrstni sljednik "Prve jugoslavenske industrije športskih potrepština" koju je osnovao Herman Harry Drucker, a koja je s proizvodnjom skija započela sredinom tridesetih godina 20. stoljeća u dvorištu Frankopanske 11 u Zagrebu.¹⁴

Dakle, Tomica Lušin - pored toga što je bio svestran i uspješan skijaš - prije i tijekom studija drvene tehnologije na današnjem Šumarskom fakultetu u Zagrebu (kasnih pedesetih i ranih šezdesetih godina) - pomagao je ocu u radionici te nam se činio kao osoba koja se u to vrijeme mogla susresti sa skijama marke Edelweiss.

K tome, nije nas napuštala misao da su te skije porijeklom s ovih područja, a prema saznanjima o tadašnjoj proizvodnji skija u nas, Tomica Lušin činio se kao vjerodostojan izvor. Naime, tijekom naših razgovora natuknuo je nekoliko informacija o ustupanju patenta za proizvodnju laminiranih skija riječkoj tvornici "Rade Šupić", 1956. godine.

U telefonskom razgovoru, gotovo lakonski, ustvrdio je da su one izrađivane u Rijeci, a na naš upit je li baš posve siguran odgovorio je kako su bile izložene na štandu tvrtke "Exportdrvo" na Jesenskom zagrebačkom velesajmu 1962. godine, kada je kao student radio za to poduzeće.

Uslijedila je pretraga weba temeljena na kriterijima "Exportdrvo" i "Rade Šupić", a kada to nije urodilo plodom,

nazvali smo današnje sjedište „Exportdrva“ u Zagrebu i njihov ogranak u Rijeci, no rezultat je bio isti.

Kroz arhivske fondove - spajanje fragmenata

Zaputili smo se potom u Državni arhiv u Zagrebu i naručili kutije s gradivom Zagrebačkog velesajma od 1956. do 1962. godine. Taj korak urodio je plodom jer smo u kutiji s katalozima Jesenskog zagrebačkog velesajma za godinu 1959. naišli na podatak da su skije te godine bile izložene na štandovima slovenskog "Elana", zagrebačkog "Exportdrva" i riječkog DIP-a "Josip Brusić".¹⁵

Zanemarivši "Elan", koji skije proizvodi od 1949. godine - prema nekim kazivanjima na strojevima Harryja Druckera - potonja dva izlagača privukla su našu pozornost. Već sljedeće, pa i 1962. godine koju je spomenuo gospodin Tomica Lušin, riječko poduzeće više se ne pojavljuje u katalozima.¹⁶

Ponovljeno pretraživanje weba s upitima "Rijeka", "Rade Šupić", "Josip Brusić" i "skije" urodilo je plodom. Naime, na Multimedijalnom portalu Grada Rijeke - Moja Rijeka, u rubrici Kolumne pronađen je tekst Velida Đekića naslovljen Potražite riječke skije - Poziv na akciju "Made in Rade Šupić Rijeka".¹⁷

Proizvodnju skija u kontekstu riječke industrijske baštine autor je vrlo nadahnuto opisao. No, vodeći se i nadalje nužnošću potvrde priče iz više izvora, nedostajala nam je vjerodostojna argumentacija podataka iznesenih u kolumni. Nije nam preostalo ništa drugo nego potražiti autora.

Smatrajući osobni kontakt najautentičnijim i najsugestivnijim, utipkali smo Velid Đekić u Googleovu tražilicu ne bismo li došli do broja njegova telefona. Ništa! No, Velid Đekić je

Suradnjom s građanima koji su nam dali niz korisnih informacija, pretraživanjem weba i arhivskoga gradiva zaokružili smo jednu novu muzejsku priču. Istraživanje povijesti ovih skija još nam je jednom, kao muzealcima, potvrdilo kako nemamo pravo ekskluziviteta na ekspertizu, informaciju i znanje

(kako nalazi Google) i član Društva hrvatskih pisaca,¹⁸ a jedan od autora ovoga teksta nedavno je (po sasma privatnom poslu) bio u Društvu pa je iskoristio priliku i uz nećkanje djelatnice dobio broj mobitela gospodina Đekića.

U ljubaznom razgovoru gospodin Đekić nas je, uz ispriku što se ne sjeća svih detalja jer je tekst napisao prije četiri godine, uputio na Arhinet: nacionalni arhivski informacijski sustav.

Kao odgovor na napomenu kako smo već pokušali pretragu Arhinet-a s upitom "Rade Šupić", ali bez rezultata, uputio nas je da pokušamo utipkati - Josip Brusić. Kako se tome nismo dosjetili dok smo još pregledavali arhivske kutije s gradivom Zagrebačkog velesajma! K tome, gospodin Đekić je rekao kako mu se čini da njegov poznanik ima skije marke Edelweiss te da će ih snimiti i poslati nam fotografiju ako su skije još kod njega.

Kako bilo, Arhinet je na upit Josip Brusić ponudio fond u čijem se opisu izrijekom spominju skije, tehnologija njihove izrade te Janko Lušin kao tvorac uzorka prema kojem su skije izrađivane.¹⁹

Usljedio je kontakt s Državnim arhivom u Rijeci te dobava skeniranog gradiva iz kojeg je razvidno kako je Janko Lušin 1956. godine ustupio tehnologiju laminiranja skija Poduzeću za preradu drva "Josip Brusić" ("Rade Šupić") iz Rijeke.²⁰

Na temelju te tehnologije riječka tvornica je krajem 1956. počela s proizvodnjom laminiranih skija "ALPA SPECIAL OLYMPIA". Sudeći prema Ugovoru o proizvodnji i plasmanu ljepljenih skija, 2000 pari trebala je riječka tvornica plasirati u inozemstvo posredstvom poduzeća "Exportdrvo" iz Zagreba, i to tijekom posljednja dva mjeseca 1956. godine.²¹

Prema dopisu iz prosinca 1956. upućenom poduzeću "Josip Brusić", poduzeće "Exportdrvo" planiralo je te skije izvoziti na tržište Zapadne Njemačke, Francuske i Švicarske, a u dopisu spominju kako je "Švicarska ... ove godine kupila svu našu proizvodnju skija u Sloveniji", vjerojatno misleći na "Elanove" skije.

Kako je vidljivo iz prateće dokumentacije riječkoga arhivskog fonda, Janko Lušin je i prije 1956. godine surađivao s poduzećem "Exportdrvo" posredstvom kojeg je iz radionice "Lušin" u inozemstvo isporučivano "oko 1000 pari skija" godišnje (!?). Kalupe za izradu tih skija Janko Lušin je, prema kazivanju njegove kćerke Danijele Lušin, nabavljao u istoj tvornici ("Jedinstvo", Tvornica uredjaja za prehrambenu industriju) u kojoj i poduzeće "Josip Brusić" naručuje i plaća "izradu kalupa

za skije prema uzorku", a uzorak je, posve sigurno, dao Janko Lušin.

Dovršetak "slagalice" - skije "stižu na cilj"

Međutim, i dalje je nedostajala pouzdana poveznica sa skijama marke Edelweiss koje su do 1965. bile u vlasništvu Vere Amšel (danas Bauer), a Muzeju grada Zagreba darovala ih je gospođa Mare Golac u travnju 2018.

Iz Rijeke, e-poštom gospodina Velida Đekića stigla je konačno i fotografija, doduše, nešto mlađih skija iz sredine šezdesetih godina 20. stoljeća, ali s identičnim stilsko-formalnim značajkama izvedbe loga i natpisa Edelweiss te zorno čitljivim proizvođačem - DIP RIJEKA. I tako je "slagalica" dovršena i "povijesni krug" jednih skija zatvoren.

Suradnjom s građanima koji su nam dali niz korisnih informacija, pretraživanjem weba i arhivskoga gradiva, zaokružili smo jednu novu muzejsku priču. Istraživanje povijesti ovih skija još nam je jednom, kao muzealcima, potvrdilo kako nemamo pravo ekskluziviteta na ekspertizu, informaciju i znanje. I drugi ljudi, iz lokalne ili šire zajednice, mogu itekako pridonijeti znanju o predmetima koji su iz stvarnog života stigli u muzejski.

Samo zahvaljujući distribuiranoj, "umreženoj" ekspertizi relativno su brzo razotkrivene (vjerojatno ne sve) tajne jednih skija. Od krucijalnog je značenja shvatiti da je muzejski predmet važan koliko i sve s njim povezane informacije.

Bilo koji muzej može čuvati i izlagati neki predmet, ali samo hiper-povezani muzej, uključen u život stvarne i virtualne zajednice, može sačuvati i znanje o njemu.

BILJEŠKE:

- 1 Suzanne Keene, *Fragments of the World: Uses of Museum Collections*, Elsevier Butterworth-Heinemann, Oxford, 2005. Str. 52
- 2 Eileen Hooper-Greenhill, *Museums and the Interpretation of Visual Culture*, Routledge, London, 2000. Str. 104
- 3 Svim je mrežnim stranicama posljednji put pristupljeno 15. svibnja 2018.
- 4 <https://picclick.de/Alte-Holz-Ski-Edelweiss-Tempo-L-C3%A4nge-203cm-142728979432.html>
- 5 Goran Knežević, "In memoriam Prof. dr. sc. Vladimir Amšel 1926. - 2001.", u: *Acta stomatologica Croatica*, 35, 1, 2001., 163, <https://hrcak.srce.hr/11146>
- 6 Hrvatska enciklopedija: Amšel, Vladimir, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2374>
- 7 Hrvatski biografski leksikon: Amšel, Vladimir, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=532>
- 8 Wikipedia: Juraj Amšel, https://hr.wikipedia.org/wiki/Juraj_Am%C5%A1el
- 9 HAVK Mladost: Povijest kluba, <http://www.havk-mladost.hr/povijest-kluba/>
- 10 Proleksis enciklopedija: Amšel, Juraj, dostupno na: <http://proleksis.lzmk.hr/51324/>
- 11 <http://www.hssms-mt.hr/media/3408/lijecnike-novine-broj-142-od-15-rujna-2015.pdf>
- 12 <https://www.hlk.hr/EasyEdit/UserFiles/lnpdf/2015/LN-142-za-web.pdf>
- 13 Cvetnić Ratko, 110 godina skijanja u Zagrebu i Hrvatskoj: od prve skijaške udruge do danas, Pop & Pop: Zagrebački skijaški savez, Zagreb, 2004. Str. 130
- 14 Jajčević Zdenko, 100 godina skijanja u Zagrebu: 1894 - 1994, Zagrebački skijaški savez, Zagreb, 1994. Str. 32-33
- 15 Državni arhiv u Zagrebu, HR-DAZG-1172 / Zagrebački velesajam / Katalozi / JZV 1959. / kut. 9: Jesenski međunarodni zagrebački velesajam: 5. - 20. septembar 1959. : Knjiga II. Str. 341
- 16 Državni arhiv u Zagrebu, HR-DAZG-1172 / Zagrebački velesajam / Katalozi / JZV 1962. / kut. 14: Međunarodni jesenski zagrebački velesajam: 8. 9. - 23. 9. 1962. : Službeni katalog - Knjiga II. Str. 348
- 17 <http://www.mojarijeka.hr/kolumne/poziv-na-akciju-made-in-rade-supic-rijeka/>
- 18 <http://www.hrvatskodrustvopisaca.hr/hr/clan/velid-dekic-304>
- 19 http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_25049
- 20 Državni arhiv u Rijeci, HR-DARI-1063 (PO-136); G.2.4.2.; Poduzeće za preradu drva "Josip Brusić", Rijeka
- 21 Ovdje se mora napomenuti kako dokument koji čuva Državni arhiv u Rijeci nije potpisan od strane ovlaštene osobe "Exportdrva" te da je riječ o prijepisu čiju su istovjetnost s originalom ovjerila dva predstavnika poduzeća "Josip Brusić", a pridodan je molbi za odobrenje "kredita i olakšica" od strane Jugoslavenske banke za spoljnu trgovinu podnesenoj u svrhu "proširenja i rekonstrukcije pogona u odjelu izrade skija Alpa specijal Olimpia". Tim kreditnim sredstvima planirali su povećati proizvodnju na 12000 pari skija godišnje.